

הכנסת העשרים וחמש

יוזמת: חברת הכנסת שלי טל מירון

פ/25/3558

הצעת חוק בתי המשפט (תיקון – מחלקות לעבירות מין), התשפ"ג–2023

1. תיקון סעיף 42א בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד–1984¹ (להלן – החוק העיקרי), בסעיף 42א, במקום "בסימן זה" יבוא "בפרק זה".
2. הוספת סימן ב'2 אחרי סעיף 42ה לחוק העיקרי יבוא:

"סימן ב'2: מחלקה לעבירות מין

הגדרות 42. בס"מ זה –

- "חוק העונשין" – חוק העונשין, התשל"ז–1977²;
- "חוק למניעת הטרדה מינית" – חוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח–1998³;
- "חוק שוויון הזדמנויות" – חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח–1988⁴;
- "פקודת הנזיקין" – פקודת הנזיקין [נוסח חדש]⁵;
- "חוק הגנה על הציבור" – חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו–2006⁶;
- "חוק המגבלות" – חוק מגבלות על חזרתו של עבריין מין לסביבת נפגע העבירה, התשס"ה–2004⁷;

¹ ס"ח התשמ"ד, עמ' 198.

² ס"ח התשל"ז, עמ' 226.

³ ס"ח התשנ"ח, עמ' 166.

⁴ ס"ח התשמ"ח, עמ' 38.

⁵ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 10, עמ' 266.

⁶ ס"ח התשס"ו, עמ' 234.

⁷ ס"ח התשס"ה, עמ' 6.

"חוק מוסדות מסוימים" – חוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסדות מסוימים, התשס"א-2001.⁸

עניין בעל אופי מיני 42. (א) עניין בעל אופי מיני הוא כל אחד מהעניינים המפורטים להלן:

(1) אישום הכולל עבירות לפי סימן ה' לפרק י' לחוק העונשין (להלן – עבירת מין);

(2) עניין אזרחי לפי כל אחד מהחוקים המפורטים להלן:

(א) פקודת הנזיקין, כאשר נסיבות העילה מהוות טענה לביצוע של עבירת מין;

(ב) חוק למניעת הטרדה מינית;

(ג) חוק שוויון הזדמנויות, בכל הקשור לתביעה לפי סעיף 7 לחוק;

(3) צווים מכוח חוק הגנה על הציבור או חוק המגבלות;

(4) עניינים הנוגעים לחוק מוסדות מסוימים;

(5) ערעור על פסק בוררות כמשמעותו בסעיף 29 לחוק הבוררות, שהוא עניין בעל אופי מיני לפי פסקאות (1) עד (4);

⁸ ס"ח התשס"א, עמ' 509.

(6) תביעה שכנגד לתביעה שהיא עניין בעל אופי מיני כאמור בפסקאות (1) עד (5), ובלבד שנושאן אחד או שהן נובעות מאותן נסיבות; לא היה חלקו של העניין בעל האופי המיני בתביעות משמעותי, רשאי בית המשפט להעבירן לבית המשפט שהיה מוסמך לדון בהן אלמלא הייתה התביעה המקורית עניין בעל אופי מיני, כדי שידון בהן יחדיו, אם לדעתו הנזק מפיצול הדיון עולה על התועלת מקיום הדיון בפניו; בית המשפט שאליו הועברו תביעות לפי סעיף זה לא יעבירן עוד.

(ב) שר המשפטים רשאי, בצו, בהסכמת נשיא בית המשפט העליון ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, לקבוע עניינים נוספים כעניין בעל אופי מיני.

עניין בעל אופי מיני-מינהלי 42.ח. (א) עניין בעל אופי מיני-מינהלי הוא עתירה נגד החלטה של רשות על העמדה לדין או הימנעות מהעמדה לדין לפי הוראות פרק י' סימן ה' לחוק העונשין או לפי הוראות חוק למניעת הטרדה מינית, או החלטה של רשות לפי חוק הגנה על הציבור, חוק המגבלות או חוק מוסדות מסוימים, והכל למעט –

(1) החלטה שחלות לגביה הוראות סעיף 64(א)(1) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982⁹;

(2) עתירה שהסעד העיקרי המבוקש בה עניינו התקנת תקנות, לרבות ביטול תקנות, הכרזה על בטלותן או מתן צו להתקין תקנות;

⁹ ס"ח התשמ"ב, עמ' 43.

(ב) שר המשפטים רשאי, בצו, בהסכמת נשיא בית המשפט העליון ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, לקבוע חוקים נוספים שעתיירה על החלטת רשות לפיהם היא עניין בעל אופי מיני-מינהלי.

מחלקה לעבירות 42.ט. (א) בכל בית משפט מחוזי תוקם מחלקה מין בבתי המשפט לעבירות מין.

(ב) נשיא בית משפט שלום, בתיאום עם מנהל בתי המשפט, יקים מחלקה לעבירות מין בבית משפט שלום אחד לפחות באזור השיפוט שבו הוא נשיא ויעביר הליכים לפי סימן זה שהוגשו לבתי משפט שלום באותו אזור שיפוט לבית משפט שלום שהוקמה בו מחלקה לעבירות מין כאמור, ובלבד שהמרחק בין בתי המשפט אינו עולה על 60 קילומטרים.

(ג) נשיא בית המשפט העליון, בהתייעצות עם נשיאי בתי המשפט הנוגעים בדבר יקבע שופטים למחלקה לעבירות מין; שופטי המחלקה לעבירות מין יעברו השתלמויות לצורך כניסה לתפקידם זה שיכללו הדרכה בתחומים הייחודיים למתדיינים בתחומי עבירות המין, וכן יעברו ריענון תקופתי בנושאים אלו.

(ד) תקופת הכהונה של שופט המחלקה לעבירות מין תהא ארבע שנים וניתן להאריכה לתקופות כהונה נוספות, ואולם ניתן לקבוע תקופת כהונה קצרה יותר בהתאם לצורכי בית המשפט.

(ה) שר המשפטים, בהסכמת נשיא בית המשפט העליון, יקבע, בצו, את המספר המרבי של השופטים במחלקה לעבירות מין.

סמכות המחלקה 42.י. (א) עניינים אלה לא יידונו אלא בפני שופטי המחלקה לעבירות מין:

(1) עניין בעל אופי מיני כמשמעותו בסעיף 42ז;

(2) עניין בעל אופי מיני-מינהלי
כמשמעותו בסעיף 42ח.

(ב) המחלקה לעבירות מין תדון בעניין בעל אופי מיני-מינהלי כאמור בסעיף קטן (א)(2) לפי חוק בתי משפט לעניינים מינהליים.

3. (א) תחילתו של חוק זה שישה חודשים מיום פרסומו. תחילה, תחולה והוראות מעבר

(ב) חוק זה יחול גם על הליכים בעלי אופי מיני ואופי מיני-מינהלי שהוגשו לבית משפט ערב פרסומו, ובלבד שטרם החל הדיון בהם.

ד ב ר י ה ס ב ר

שופטים הדנים בתיקי עבירות מין נדרשים להתמודד עם קשיים מהותיים. במוקד הבעייתיות, עומדים ייחודו של תחום עבריינות זה, ומורכבותן של עבירות המין, המחייבות את השופט להתמודדות בכלים שונים מאלה להם הוא נדרש בדונו בתיקים פליליים אחרים.

לא זו בלבד שהשופט הדן בתיקי עבירות המין נזקק ליידע לבר-משפטי, מתחומי תורת הנפש ומדעי המוח, אלא, שעליו גם ללמוד במרבית התיקים הללו, איך לרדת אל נבכי הנפש של נפגעי העבירה המתקשים לא פעם למסור עדות סדורה בבית המשפט בשל הטראומה הקשה שחו.

הצעת חוק זו, המעמידה את הרקע להקמת מחלקה מיוחדת לטיפול בתיקי עבירות המין, נועדה לייעל ולשכלל את יכולותיו של השופט המטפל בתיקים אלה, תוך שחרורו מן הצורך לטפל במקביל, לפי המצב הנוהג היום, בתיקים אחרים המונחים על שולחנו. מטרת הקמתה של המחלקה לעבירות מין היא אפוא, בין היתר, לאפשר לשופט הדן בתיקי עבירות המין, להתמקד באלה בלבד, ולהעשיר בכך את ניסיונו ומיומנותו בתחום.

הצעה זו, יש לומר, משתלבת במגמה הכללית ההולכת וצוברת תאוצה בשנים האחרונות גם בעולם וגם במחוזותינו, להקמת מחלקות מיוחדות לנושאים ספציפיים בבתי המשפט, לצורך התמקצעות והתמקדות בהם (כך אצלנו, הקמת המחלקה לעניינים כלכליים, ובהקמת בתי המשפט לעניינים מנהליים, וכך גם בעולם, בהקמת טריבונלים דומים בניו יורק, בהודו ובדרום אפריקה).

ויודגש, הבחירה במודל של הקמת מחלקה מיוחדת בבתי המשפט, בניגוד להקמת בתי דין מיוחדים, מביאה בחשבון שיקולים של יעילות ועלות כלכלית.

הרציונל האמור, הניצב מאחורי מגמת ההתמקצעות של בתי המשפט בנושאים ייחודיים, חל ביתר שאת על תחום עבירות המין, עקב מאפייניהן הייחודיים. אלה קשורים בעיקרם במצב הנפשי של נפגעת או נפגע העבירה, שעברו טראומה קשה ונדרשים להעיד בבית המשפט שעמו הם מתקשים לתקשר.

יישום כללי הראיות הרגילים, שלפיהם בונה השופט, ככלל, את האמון או אי האמון בעד העומד על הדוכן, קשה במיוחד במצבים אלה.

פועל יוצא מן האמור הוא שהטראומה הנפשית הנלווית כאמור לפגיעה המינית, והמשפיעה על עדות קרבן העבירה, לצד המורכבות העובדתית והמשפטית המאפיינת את עבירת המין, היא לעצמה, מחייבת את השופט לראיה שונה ואחרת של התיק שבפניו. עמד על כך בית המשפט העליון, בהצביעו על הדילמות

הכרוכות בייחודיות ובמורכבות הטיפול בעבירות המין לסוגיהן (ראו דבריו של כב' השופט י' עמית, בע"פ 5582/07 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 20.10.10).

הקשיים הדייוניים המתוארים מחריפים במיוחד בשל היעדר ידע וכלים מתאימים בידי השופט הדין היום בתיקים אלה. החשש הוא שבשל אותם קשיים, עלולה לצמוח פרשנות מוטעית באשר להתנהלות העדים, נפגעי העבירה, שעשויה להצטייר לא פעם כתמוהה. כך, בהתייחס אל התופעה הנפוצה של שיהוי בדיווח על הפגיעה, על ידי קרבן העבירה, התופעה של בלבול שנוצר אצל הקרבן ביחס לפרטי האירוע הטראומטי שחווה וחוסר יכולתו לזכור דברים מהותיים.

דומה כי רק ידע מקצועי ומיומנות בתחום, יש בהם כדי להניח בסיס להבנת התחום, כמו התובנה המתבקשת כי התנהלותו של קרבן עבירת המין בבית המשפט ומחוצה לו, נובעת ממנגנוני ההגנה שאימץ לעצמו, במצב של פוסט-טראומה, וכי בפועל מדובר בתגובה טבעית שאין בה משום ערעור האמינות, ולהיפך.

בנסיבות המצב היום, נתקלים נפגעי עבירות המין לא פעם, בהגיעם לבית המשפט במערכת שאינה מסוגלת להבין את צורכיהם הייחודיים. יש שמפגש כזה של נפגע או נפגעת עבירת מין עם מערכת המשפט מהווה אירוע טראומטי נוסף על זה שחו.

ככלל, עשוי ההליך המשפטי להחזיר לקרבן העבירה את תחושת חוסר האונים וחוסר השליטה הכרוכים בפגיעה המינית שעברו, אם על ידי מיקום הנפגעת כעדה משוללת זכות השפעה על התפתחות ההליך, ואם כעדה המתקשה לבטא את עצמה.

קושי מהותי בפני עצמו הוא החקירה הנגדית הנערכת לקרבן העבירה כחלק מן הדיון באולם בית המשפט, שיחזור הפגיעה בסביבה שאיננה אוהדת. הקושי הניצב בפני קרבן עבירת המין בנסיבות העניין דורש טיפול מיומן ומקצועי מצד בית המשפט, שעה שהיעדרו עלול לשמש בהמשך תמריץ שלילי לפניית הנפגעת או הנפגע למערכת המשפט.

לפיכך, ועל רקע מאפייניהן המיוחדים של עבירות המין, כמתואר, מתחדדת ההבנה כי התמודדות נכונה עם תופעת האלימות המינית מחייבת את בית המשפט בהיכרות עם עולם התוכן של הפגיעה המינית ועם מאפייניה הייחודיים. השופט הדין בתיק עבירת מין נדרש להעשרת הידע שברשותו בתחומים לבר משפטיים, בעיקר בתחומי הבנת הנפש. הפנמת המאפיינים הייחודיים של תיקי עבירות המין על ידי מערכת המשפט עשויה למנוע את אותם קשיים הכרוכים בניהולם ולהוסיף להליך המשפטי אפקט מעצים לקרבן העבירה.

מכאן החשיבות הרבה בהקמת יחידה לעבירות מין בכל בית משפט פלילי ולמינוי שופטים מיומנים בתחום. מחלקה מיוחדת כמתואר תוכל ליצור חיבור וגשר בין השיח המשפטי ובין השיח של נפגעי העבירה ותוכל לתרום להעצמתם של הנפגעים, מחד גיסא, ומיצוי הדין עם הפוגעים, מאידך גיסא.

הצעות חוק זהות הונחו על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חברת הכנסת מרב מיכאלי וקבוצת חברי כנסת (פ/24/251), על ידי חברת הכנסת תמר זנדברג (פ/24/403), על ידי חברת הכנסת קרן ברק (פ/24/406) ועל שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חברת הכנסת מרב מיכאלי (פ/25/1970). הצעת החוק זהה לפ/25/1970 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום

ז' בתמוז התשפ"ג (26.06.2023)